

A Komenského svírala starost, aby tyto zbytky živě pama- tovaly na nejvzácnější odkaz otců. V „Kšaftu“ mluvil velmi kriticky o mravním stavu *Jednoty polské*. Není v ní kázně, kněží jdou za svým ziskem, nevede se řádná péče o vzdělání bohoslovců, kteří se vracejí z cizích škol s nemravy a s mudráctvím v hlavách [ta výtku platí i bohoslovcům českým], takže se sbory nevzdělá- vají, patroni odcházejí a Jednotě hrozí pád. V Lešně samém byli Bratři od r. 1642 pod dojmem odstupu Bohuslava Leszczyń- ského, jenž byl r. 1636 zdědil město po svém otci Rafaelovi. Vstoupil do katolické církve, aby si neznemožnil dosažení vyš- ších hodností ve státě. Následoval tak příkladu mnoha jiných — nicméně byla to pro Bratry velká ztráta, když její přední člen z vysoké šlechty dal přednost světským zájmům před vírou, v níž byl vychován. Bratry upokojil ujištěním, že jim nadále bude ochráncem a trval při svém slově; ale nemohl zabránit, aby městský chrám nebyl na nátlak poznaňského biskupa vydán církvi katolické. Bratři si vybudovali nový, větší, a požívali zatím skutečně pokoje.

Ale ani s mravním stavem *českých exulantů* a pokolení v exilu vyrostlého nebyl Komenský spokojen. Již r. 1632 byly stesky na chování Bratří sloužících ve vojsku a na nekázeň v lešenském sboru. V dalších letech zabývají se synody mravní uvolněností bohoslovců studujících v Toruni, poměrně mírně se vyřizují mravní poklesky mladých kněží, shledává se, že je v lidu i mezi dospělými slabá znalost základů víry. [D 282 n., 291—294]. Odtud Komenského vydání osmé knihy „Historie o původu a činech Bratří českých“ *Jana Lasického* [výše 257] v latinském originále, zachovaném v Žerotínově knihovně, i v českém pře- kladu, s naléhavým doprovodem, volajícím k rozpomenutí se na první lásku a k návratu ku příkladu předků. Vždyť nekajíc- nost exulantů je hlavní příčinou, proč Bůh stíhá svými tresty Jednotu a nedopouští její návrat do vlasti. Není ještě pozdě. I na- pomíná k nápravě kazatele i lid, z „Haggae rediviva“ opakuje výzvy k svornosti mezi evangelíky, jejichž spory strhují i Bratry, a k upuštění od hádek o rozdíly ve víře. Ukazuje k střední cestě, dané prostou vírou ve slova Písma, v učení o křtu, o večerě

Páně, o osobě Kristově, o predestinaci, vybízí k cestě tichosti, aby zakončil vřelým vyznáním naděje na nové mocné Boží milo- srdenství [1649].

I z řad bratrské šlechty české zbývající v Polsku a v Ně- mecku se ozývaly hlasy pro udržení sborového života Jednoty. Komenskému pak bylo uloženo, aby se vydal na Slovensko k visitaci tamních sborů.

Na Slovensku oživil protireformační tlak v letech třicátých, takže tamní Bratři na čas pomýšleli na odchod do Polska. Krise tehdy brzy pominula. Postavení evangelíků posílil pak r. 1644 sedmihradský kníže Jiří I. Rákóczy, horlivý kalvinista. Ve spojení s uherskými protestanty, nespokojenými s císařem — od r. 1637 byl to již Ferdinand III. — vstoupil do války proti Vídni. Císař tísňený Švédy vyhověl požadavkům uherských protestantů mí- rem lineckým [1645]. I nadále byli Rákóczyové ochránci evan- gelíků v Uhrách a podporovali bratrské osady v Lednici a v Pú- chově. Aby mohli požívat ochrany zákonů, zaručujících svobodu evangelického vyznání jen luteránům a kalvinistům, *připojili se Bratři i na Slovensku k církvi reformované* [r. 1644 na synodu ve Skalici, r. 1647 smlouvou ve Farkašdĕ] a jmenovali se stoupenci Helvetského vyznání, v Uhrách od reformovaných přijatého. Příbuznost konfesijní platila jim více než úplná blízkost jazyková, která je pojila se slovenskými luterány, mezi nimiž žili a s nimiž se pokojně snášeli. Jazyková rozdílnost i místní odlehlost od sborů reformovaných, na západním Slovensku výlučně maďar- ských, napomáhala zároveň další samostatnosti Bratří v rámci reformované církve, která jim ji také s plným pochopením přála.

Když zmizela naděje na návrat na Moravu, viděli teprve bratrští exulanti na Slovensku svůj stálý a poměrně bezpečný domov. S pomocí zahraničních souvěrců si postavili chrám ve Skalici, menší kostelík v Púchově. Po smrti seniora Justina volali tím více po návštěvě z Lešna. Komenský přišel do Skalice k velikonocům 1650, posvětil tu nový chrám, řídil schůzi kněží představil jim jako nového seniora B. Jana Chodníčka, již dříve zvoleného. K velikonočním bohoslužbám a k slavnostním úko- nům sešlo se i z Moravy mnoho Bratří, stále ještě vytrvalých